

ODSJEK: KOMUNIKOLOGIJA
VANREDNI STUDIJ

FILOZOFIJA MEDIJA: STAROMRŠTVO U DOBA PANDEMIJE

ALEN INAJETOVIĆ

BROJ INDEKSA: 1061/II-K

SANJIN MULAOMEROVIĆ

BROJ INDEKSA: 1074/II-K

Sarajevo, maj 2021. godine

SAŽETAK

Pandemija koronavirusa učinila je brojne promjene u našim životima, pojavili su se razni izazovi na koje trebamo odgovoriti, kako u profesionalnom tako i u privatnom životu. Neke skupine ljudi podložnije su psihosocijalnim učincima pandemije od ostatka populacije, prvenstveno ljudi koji lakše oboljevaju te oni s povećanim rizikom od zaraze (starije osobe). Za vrijeme pandemije pojavljuju se neetički postupci društva prema ovoj, posebno ugroženoj skupini. Sama pojava *Ageism-a*, odnosno diskriminacije pojedinaca ili određenih grupa na osnovu njihove starosne dobi, postala je izraženija sa pandemijom koronavirusa, pa i sama izreka „Na mlađima svijet ostaje“ dobiva potpuno drugu konotaciju. Pojava ageisma može biti slučajna ili systemska. Robert Neil Butler je iskoristio ovaj izraz da bi opisao diskriminaciju starijih osoba. Sva istraživanja na početku pandemije koronavirusa vršila su se na osobama sa i iznad 65 godina starosti, gdje rezultati nisu bili ni malo dobri, čak u nekim američkim istraživanjima uočen je delirij ili konfuzija, dezorijentacija, nepažnja i ostale kognitivne promjene koje mogu biti čest simptom infekcije kod starijih osoba čiji imunološki sustavi odgovaraju na drugačije načine na viruse i bakterije nego što je to slučaj kod mlađih osoba, što je uticalo na mentalnu svijest starijih osoba.

Ključne riječi: pandemija, starosna diskriminacija, staromrštvo ilil ageism

SUMMARY

The COVID-19 pandemic was a source of many changes in our lives, there were many obstacles to overcome in our professional as well as private lives. Some groups of people are subjected to psychosocial effects of the pandemic more than others, primarily people who are more sensitive, then those who have a higher risk of getting infected (elderly people). During the pandemic we witnessed the occurrence of unethical approaches of the society towards this, highly endangered group. The occurrence of this so called *Ageism*, which is a way of discriminating people based on their age has become more prominent, so the saying "the world relies on the young" has received whole new connotation. The appearance of ageism can be accidental or systematic. Robert Neil Butler has used this expression to describe the discrimination of the elderly. All research at the beginning of the pandemic was done on people with and over the age of 65, where the results haven't been promising, even in some American research there were cases of delirium or confusion, disorientation, carelessness and other cognitive changes that can be a common symptom of infection in elderly people whose immune systems respond to viruses and bacteria in a different way than immune systems of younger people, which has greatly affected the mental state of the elderly.

Key words: pandemic, age discrimination, ageism

UVOD

Bitan faktor u velikoj izraženosti ageisma u doba COVID-19 su mediji, preciznije novi mediji. Kroz istraživanje komentara na društvenim mrežama primjetna je pojava obezvrjeđivanja života starijih ljudi. Postavlja se pitanje, da li su starije osobe samo teški teret na leđima naših sugrađana i mlađih populacija. Osnovna karakteristika demokratskog društva se zasniva na poštivanjima ljudskih prava, pa tako i poštovanje starijih ljudi koji spadaju u ugroženu skupinu. Drugo pitanje koje se postavlja je na koji način spriječiti diskriminaciju starijih osoba. Jedno od rješenja leži u edukaciji mladih, kroz osnovno i srednje obrazovanje, upoznavanje sa pojmom empatije, moralnosti i etičnosti, kao i susretanje mlađih i starijih osoba u staračkim domovima, na porodičnim okupljanjima, izletima i sličnim oblicima društvenih aktivnosti.

RAZRADA

Do diskriminacije dolazi zbog uvjerenja da starenjem ljudi postaju manje atraktivni, manje inteligentni i manje produktivni. Hrvatski portal srednja.hr izvršio je interesantno istraživanje u kojem su razgovarali sa Markom Kovačićem asistentom na Institutu za društvena istraživanja u Zagrebu. Između ostalog Marko Kovačević kaže: „Riječ je o tome da mladi imaju tendenciju precjenjivati neke od svojih sposobnosti te osjećati da su dorasliji, spremniji i snažniji za nositi se s nekim od životnih situacija nego što to stvarno je slučaj. Naime, neuroznanost nam govori da se prefrontalni korteks koji je zaslužan za rasuđivanje, razvija do neke 25. godine života i ako tomu dodate relativno kakofoničnu komunikaciju donositelja odluka (Stožera, Vlade i dežurnih epidemiologa) koji su u prvom koronavalu u nekoliko navrata naglašavali da COVID uglavnom pogađa starije i one s komorbiditetom, a uza sve to mladi znaju da su najzdraviji dio populacije, nije toliko čudno da sve to rezultira osjećajem nadmoći i nepobjedivosti“.

„To se dodatno, pojačava frustracijom zbog epidemioloških mjera koje im onemogućuju normalan život. Sve to vodi svojevrsnom buntu i izljevima, baš kao što možemo i vidjeti u njihovim komentarima.“ Uzrok takvog ponašanja vidi u kombinaciji bunta, krive procjene, frustracije i nedovoljne upućenosti.¹

---

¹ [Korona je pokazala da starije češće tretiramo kao problem, nego kao ljude \(srednja.hr\)](#), 13. 12. 2020. godine

Problem diskriminacije ljudi treće starosne dobi za vrijeme epidemije / pandemije nije pojava 21. stoljeća, ona se proteže još iz Srednjeg vijeka i pojave Kuge. Jednu od žesćih i tragićnijih epidemija (1783.) opisuju franjevaćki ljetopisci fra Bono Benić i fra Jako Baltić: „Još prošaste godine 1782. počela je kuga u Sarajevu još u prolitje, /pa/ i prija, pak sve mori polagano. Jedni govorahu – nije kuga, već oganj malar (malarija) i ospice. U stvari bilo je i toga dosta svuda. I pomrije ćeljadi dosta, osobito mlađarije. Pak ove godine 1783. raspali se oko nas đene (opet), to jest: u Visokom i po selima, u Kreševu, Fojnici, Zenici, Travniku.“²

O Kugi u Sarajevu pisao je i Mula Mustafa Bašeskija, ćuveni bošnjakćki ljetopisac.

Od početka pandemije, sa pojavim COVID-19 dolazi i do hiperprodukcije dezinformacija, a u centru pažnje se nalaze starije osobe. Mediji su neprestano izvještavali da su starije osobe pod najvećim rizikom od obolijevanja od COVID-19, iako podaci sugerišu da ta bolest može biti smrtonosna za bilo koga. Bitne stavke su poznavanje ćinjenica i medijska pismenost, odnosno edukacija kako prepoznati dezinformacije i lažne vijesti. Pored medijskih dezinformacija koje utjeću na percepciju mlađih generacija primjetan je nedostatak empatije i poštovanja prema osobama starije dobi, nedostatak kućnog odgoja, nedovoljno edukacije unutar obrazovnog sistema. Fokusiranje mlađih na društvene mreže i ostale online platforme gdje se susreću sa direktnim prezentiranjem nasilnićkog ponašanja (Zadruga, Parovi, Veliki Brat –rijaliti programi – sve je komercijalizovano i podređeno tržištu, a seks i nasilje su logićan rezultat takve liberalno – tržišne kulture), nepostojanje zabrane određenih sadržaja na YouTube-u gdje se nenamjerno ili namjerno prikazuju situacije u kojima nerijetko mlađi ljudi počine krivićna dijela u kojima su obićno žrtve starije osobe, direktni su indikatori na koji naćin mas-mediji, konkrećnije novi mediji, utjeću na kolektivno razmišljanje i percepciju (iz ovih primjera dolazimo do zakljućka da mediji ne daju etićku / moralnu pouku / poduku mlađim generacijama koje su u razdoblju adolescencije – period razvoja i odrastanja).

Loša ekonomska situacija u samoj državi na neki naćin prisiljava osobe lošijeg ekonomskog statusa da ćesto iz koristoljublja počine nehuman / nemoralan ćin pa ćak i ubojstvo starijih osoba. Redovne zdravstvene usluge, spore i neadekvatne ćak i u normalnim uslovima,

---

² [Kuga u Bosni 1783. godine | Bosna Srebrena](#), Sarajevo 23. 3. 2020. godine

mnogim su starijim osobama postale gotovo nedostupne zbog posebnog režima rada javnih klinika i bolnica u toku pandemije.

U toku pandemije COVID-19 pojavile su se formalne ili neformalne skupine kojima je cilj pomoći starijim osobama, a samim tim i promoviranje aktivnosti koje pružaju podršku najugroženim kategorijama pri kupovini životnih namirnica, nabavci potrebnih lijekova, prevozu do ljekara. Samim činom pomoći i pokazanoj empatiji prema starijim osobama određen broj građana ipak ima razvijenu svijest o brizi prema najugroženijim kategorijama. Etički zadatak mas-medija trebao bi da bude promocija ovih aktivnosti kroz realizaciju i povećanje broja emisija ovog tipa spram devijantnim sadržajima, što je na kraju pitanje uređivačke politike o kojoj kao da više niko u Bosni i Hercegovini ni ne misli.

U projektima koje finansira Europska Unija, između ostalog, bitna stavka je i jednakopravnost ljudi svih starosnih doba. 15. juni se u Bosni i Hercegovini kao i u svim zemljama članicama Ujedinjenih naroda, obilježava kao Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad starijim osobama.

S obzirom da se demografska slika u svijetu mijenja, i stare osobe u mnogim zemljama postaju većinsko stanovništvo, u fokus dolaze i brojni problemi s kojima se ova populacija suočava.

Proces demografskog starenja je prisutan i u Bosni i Hercegovini, pa u tom smislu Odjeljenje za ekonomska i socijalna pitanja Sekretarijata Ujedinjenih naroda (UNDESA) pretpostavlja da će u Bosni i Hercegovini 2060. godine učešće osoba u dobi od 65 godina i više u ukupnoj populaciji biti iznad 30 posto, dok je u 2010. godini bilo oko 15 posto. Posljednjih godina broj slučajeva nasilja nad starim osobama je u porastu, a posebno su ranjive stare žene. Prema statističkim podacima u porastu je nasilje djece prema roditeljima, ali i unuka prema dedama i nanama/bakama. Tokom 2014. godine registrovano je 1.459 prijavljenih slučajeva nasilja kantonalnim MUP-ovima, a detaljna analiza je pokazala da su počinioci nasilja u 1 posto slučajeva unuci, a u 13 posto slučajeva sinovi. Također, sudeći prema istraživanju Gender centra FBiH iz 2014. godine, žrtve nasilja su u šest posto slučajeva majke, u jedan posto slučajeva nane/bake, a u 7 posto slučajeva očevi.³

---

³ [Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad starim osobama \(mhrr.gov.ba\)](http://mhrr.gov.ba), 15. 6. 2017. godine

Nasilje nad starim osobama je izraz rodne diskriminacije, a u Bosni i Hercegovini, ne postoji djelotvoran sistem zaštite starih osoba, niti koordinirano djelovanje institucija u cilju blagovremenog otkrivanja slučajeva ove vrste nasilja, pružanja adekvatne pomoći i podrške, te kažnjavanja počinitelaca. U budućnosti je potrebno usmjeriti pažnju na probleme i potrebe starijih osoba. Potrebno je i izmijeniti zakonski okvir te nasilje nad starim osobama posebno kvalifikovati kao krivično djelo, kreirati politike koje uvažavaju doprinos starijih osoba u društvu, sprečavaju diskriminaciju i marginalizaciju starih osoba, i koje uključuju stare osobe u sve segmente društvenog života. Primjetno je da u našem društvenom sistemu manjka edukativnih emisija, filmova, sadržaja i prikaza kampanja (na svim medijskim nivoima) kroz koje bi se njegovali fenomeni poput međugeneracijske tolerancije, ljubavi, dobrote, empatije. Direktni „krivci“ za ovakvu situaciju su mediji i vladajući establišment koji se suštinski ne bave ovim pitanjima i ako je to njihova etička, moralna i fundamentalna obaveza.

ZAKLJUČAK

U državama širom svijeta pandemija COVID-19 je poremetila odnos između obaveza koje štite javno zdravlje i obaveza poštovanja drugih individualnih ljudskih prava. Bosna i Hercegovina nije izuzetak. BiH je poduzela hitne mjere za kontrolu širenja koronavirusa. Međutim, u nekim slučajevima su zakonima, uredbama i mjerama donesenim kao odgovor na pandemiju prekršena ljudska prava ili nisu uzete u obzir potrebe ugroženih osoba (starijih osoba). Nadležni organi vlasti se moraju pobrinuti da mjere budu srazmjerne, uzeti u obzir potrebe ugroženih grupa, zaštititi ih i nadoknaditi svaki nesrazmjerni utjecaj. Potrebno je uraditi istraživanja o nejednakosti, diskriminaciji i marginalizaciji najugroženijih grupa u vrijeme pandemije COVID-19, staviti na javnu raspravu i donjeti konkretne zaključke i rješenja (javne politike, policy odlučivanja i policy krug). Starije generacije suočavaju se s izazovima koji proizlaze iz predrasuda i stereotipa, stoga bi pri izradi zakona trebalo uzeti u obzir adekvatnu analizu specifičnosti takvih grupa kojima prijete diskriminacija i isključenje.

LITERATURA

- [Korona je pokazala da starije češće tretiramo kao problem, nego kao ljude \(srednja.hr\)](#), 13. 12. 2020. godine
- [Kuga u Bosni 1783. godine | Bosna Srebrena, Sarajevo](#) 23. 3. 2020. godine
- [Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad starim osobama \(mhrr.gov.ba\)](#), 15. 6. 2017. godine